

RUHIY NUQSONLARI BO‘LGAN SHAXSLARNI IJTIMOIIY REABILITATSIYASI

Eraliyev Oblaqul Botirovich,
Siyob Abu Ali ibn Sino nomidagi
jamoat salomatligi texnikumi o‘qituvchisi

Mirzoxolova Nigina Mansurjonovna,
Berdimurodova Umida Amridinovna
Samarqand Abu Ali ibn Sino nomidagi
jamoat salomatligi texnikumi o‘qituvchilari

Annotatsiya:

Ushbu maqolada ruhiy kasalliklari yoki nuqsonlari bo‘lgan insonlarga ijtimoiy hayotga qaytishga yordam berish, ularning salomatligini yaxshilash, o‘z-o‘ziga yordam ko‘rsatis ruhiy nuqsoni bo‘lgan shaxslarning ijtimoiy realibilitatsiyasi hamda oldini olish chora tadbirlari haqida fikr mulohazalar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: ruhiy salomatlik, irsiy omillar; noqulay tashqi omillar infektsiyalar, shikastlanishlar, intoksikatsiyalar, psixotravmatik vaziyatlar, ensefalit, miya sifilisi, brusellyoz, toksoplazmoz, grippning ayrim shakllari.

SOCIAL REHABILITATION OF PERSONS WITH MENTAL DISABILITIES

Annotation:

This article presents ideas on the social rehabilitation and prevention measures of persons with mental illnesses or disabilities, helping them return to social life, improving their health, providing self-help.

Keywords: mental health, hereditary factors; unfavorable external factors infections, injuries, intoxications, psychotraumatic situations, encephalitis, cerebral syphilis, brucellosis, toxoplasmosis, some forms of influenza.

International Conference on Multidisciplinary Sciences and Educational Practices

Hosted online from Rome, Italy

Website: econfseries.com

27th March, 2025

Jahon sogʻliqni saqlash tashkiloti maʼlumotlariga koʻra, bugun dunyoda 1 milliarddan ortiq odam nogironlikdan aziyat chekadi. Bu dunyo aholisining, taxminan, 15 foizini tashkil etadi. Oʻzbekistonda ham bunday toifadiga odamlar soni kam emas. Nogironlarga qulay sharoit yaratish, ularga taʼlim berish, munosib ish oʻrinlar bilan taʼminlash masalasi nihoyatda dolzarbdir.

Nogironning hayoti sogʻlom odamning hayotidan tubdan farq qiladi. Xususan, ular taʼlim olishda muayyan muammolarga duch kelishmoqda. Nogironlar uchun ish topish ancha qiyin, chunki aksariyat hollarda ular mehnatga layoqatli odamning ishini bajara olmaydi. Afsuski, bu toifadagi odamlar jamiyat tomonidan yaratilgan toʻsiqlarga ham duch kelishadi. Shularni inobatga olgan holda mamlakatimizda nogironligi boʻlgan shaxslarning huquq va manfaatlarini himoya qilish, toʻsiqsiz muhit yaratish, jamiyatning toʻlaqonli aʼzosi qilish borasida izchil choratadbirlar amalga oshirilmoqda. Bu borada, 2020 yil 15 oktabridagi “Nogironligi boʻlgan shaxslarning huquqlari toʻgʻrisida” OʻRQ-641- sonli Oʻzbekiston Respublikasining Qonuni, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 21 dekabrda “Nogironligi boʻlgan shaxslarni har tomonlama qoʻllab-quvvatlash, ularning bandligiga koʻmaklashish hamda ijtimoiy faolligini yanada oshirishga oid qoʻshimcha choratadbirlar toʻgʻrisida”gi PQ-57-sonli qarori, 2022 yil 17 fevraldagi “Nogironligi boʻlgan shaxslarni hamda aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarini qoʻllab-quvvatlashning qoʻshimcha chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi PF-74-sonli farmonlari qabul qilingan.

Hozirgi vaqtda ruhiy salomatlik muammolari alohida ahamiyatga ega. Neyro-psixik kasalliklar eng jiddiy ijtimoiy, tibbiy va iqtisodiy muammolardan biridir. Mutaxassislar fikricha, ushbu kasalliklarda belgilovchi omillar birinchi navbatda atrofdagi ijtimoiy muhit omillari hisoblanadi.

Ijtimoiy ish nazariyasida "ruhiy salomatlik" atamasi bir nechta maʼnolarda qoʻllaniladi:

1. ruhiy salomatlik shaxsning aqliy yoki hissiy barqarorligini anglatishi mumkin;
2. shaxsning ruhiy kasalliklarini bevosita emas, balki yashirin belgilash;
3. inson psixikasining ham normal, ham patologik holatini tavsiflash;
4. mijozning aqliy zaiflik bilan bogʻliq boʻlmagan muammolarini koʻrsatish;

5. ruhiy va hissiy buzilish xavfi yuqori bo'lgan shaxslarni belgilash uchun qo'llanishi mumkin.

O'z navbatida, ruhiy salomatlik xizmatlari sog'liqni saqlash sohasining bir qismi sifatida ham, ijtimoiy yordam va aholini ijtimoiy qo'llab-quvvatlash institutlari tizimining bir qismi sifatida ham ko'rib chiqilishi mumkin. Amaliyotchi ijtimoiy ishchilar mijozlar bilan ishlash, psixoterapiya bo'yicha maslahatlar va boshqa klinik xizmatlarni o'z ichiga olgan turli xil va keng mas'uliyatlarga ega.

Ijtimoiy xodimlar tashkilotni umumiy boshqarish, davolash jarayonini yo'naltirish va amalga oshirish bilan bog'liq masalalar bilan shug'ullanishi mumkin; individual bemorlarni parvarish qilish va kuzatish; mijozning manfaatlarini himoya qilish. Bundan tashqari, ijtimoiy xodimlar psixiatrik bemorlarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha ijtimoiy dasturlarni tashkil etish va rejalashtirishda, ijtimoiy xizmatlarni boshqarishda va maslahat tadbirlarida ishtirok etadilar.

Ruhiy kasallikning sabablari har xil: irsiy omillar; noqulay tashqi omillar (infektsiyalar, shikastlanishlar, intoksikatsiyalar, psixotravmatik vaziyatlar); homilaning bachadondagi shikastlanishi; ota-onalarning mastligi, alkogolizmi va giyohvandligi; asoratlari psixoz bo'lishi mumkin bo'lgan kasalliklar (ensefalit, miya sifilisi, brusellyoz, toksoplazmoz, grippning ayrim shakllari va boshqalar); irsiy moyillikni qo'zg'atadigan ruhiy jarohatlar nevroz va reaktiv psixozlarga sabab bo'ladi; jinsi va yoshi (ruhiy buzilishlar ayollarga qaraganda erkaklarda tez-tez uchraydi; erkaklarda travmatik va alkogolli psixozlar, ayollarda esa maniakal-depressiv psixoz, depressiya va involyusion psixozlar tez-tez uchraydi).

Ruhiy kasallikning asosiy belgilari: gallyutsinatsiyalar, alahsirash, obsessiv (biror fikrning miyada o'rnashishi) holatlar, affektiv buzilish, ong va xotira buzilishi, demensiya – aqli zaiflik. Psixiatriya yordamini ko'rsatishda fuqarolarning huquqlarini ta'minlash juda qiyin, chunki odamlar ruhiy bemorlarga salbiy munosabatda bo'lishadi va bunday bemorlarning aksariyati haqiqatga moslashib, o'zlarining kasalliklari haqida ish joyida bilib qolishlaridan qo'rqishadi. Bundan tashqari, ruhiy bemorlarning an'anaviy ravishda huquqlari cheklangan va bu uzoq vaqtdan beri psixiatriyada suiiste'mol qilish uchun asos bo'lib kelgan. Shu munosabat bilan ruhiy kasallikka chalingan shaxslarni ijtimoiy rehabilitatsiya qilish, ularning mehnatga layoqatini tiklash, jamiyat hayotiga qaytarish zarurati tug'iladi.

Shu maqsadda ijtimoiy xodimlar psixiatriya shifoxonasi xodimlariga kiritilgan. Kasalxonadan tashqari va statsionar psixiatriya yordamini ko'rsatadigan muassasalarga quyidagilar kiradi: psixonevrologik dispanserlar, psixiatriya shifoxonalari, psixonevrologik bemorlar uchun internatlar, ixtisoslashtirilgan bog'chalar, sanatoriylar.

Psixiatriya yordami ko'rsatadigan muassasalar quyidagi funktsiyalarni bajaradi:

- shoshilinch psixiatrik yordam ko'rsatish;
- shifoxonadan tashqari va statsionar sharoitlarda konsultativdiagnostik, terapevtik, psixoprofilaktik, ijtimoiy-psixologik, reabilitatsiya yordamini ko'rsatish;
- psixiatrik tekshiruvning barcha turlarini, shu jumladan vaqtincha mehnatga qobiliyatsizlikni aniqlashni o'tkazish;
- ruhiy kasallikka chalingan shaxslarga ijtimoiy yordam ko'rsatish va ishga joylashishda yordam ko'rsatish;
- ushbu shaxslarning vasiylik va homiylik masalalarini hal etishda ishtirok etish;
- huquqiy masalalar bo'yicha maslahatlar berish;
- ruhiy kasalliklarga chalingan nogironlar va keksalarga ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish;
- ruhiy kasalliklarga chalingan nogironlar va voyaga etmaganlar uchun treningni tashkil etish;
- tabiiy ofatlar va katastrofalar paytida psixiatrik yordam ko'rsatish.

Psixiatriya yordamini ko'rsatadigan asosiy muassasa psixonevrologik dispanser bo'lib, uning vazifalari quyidagilardan iborat:

- aholi orasida nerv-psixik kasalliklarga chalingan bemorlarni aniqlash, ularni hisobga olish, dinamik kuzatish va davolash;
- ijtimoiy-tibbiy patronaj;
- bemorlarga ijtimoiy yordam;
- qoldiq mehnatga layoqatli bemorlarni mehnatga tayyorlash va ishga joylashtirish (ijtimoiy himoya organlari bilan birgalikda);
- sud-psixiatriya, mehnat, harbiy va boshqa turdagi ekspertizalar;
- profilaktika ishlari; umumiy davolash-profilaktika tarmog'i shifokorlariga maslahat yordami.

Psixiatriya shifoxonasi - bu ruhiy kasallikka chalingan shaxslarni statsionar tekshiruvdan o'tkazish, davolash va ijtimoiy-mehnat reabilitatsiyasini amalga oshiradigan davolash-profilaktika muassasasi hisoblanadi.

Psixiatriya shifoxonasining asosiy vazifalari va funktsiyalari:

1. Ruhiy kasalliklarga chalingan shaxslarga statsionar sharoitida ixtisoslashtirilgan, yuqori malakali diagnostika, davolash va ijtimoiy reabilitatsiya yordamini ko'rsatish.
2. Ruhiy nuqsonlari bo'lgan shaxslarga statsionar sud-psixiatriya, harbiy-tibbiy, tibbiy mehnat va boshqa turdagi ekspertizalarni o'tkazish.
3. Ijtimoiy xavfli qilmishlarni sodir etgan ruhiy kasallarni sud qarori bilan majburiy davolashni amalga oshirish.
4. Ruhiy kasallarni davolash va ijtimoiy-mehnat reabilitatsiyasida psixonevrologik dispanserlar va boshqa muassasalar bilan uzviylikni ta'minlash.
5. Fan, texnika yutuqlari va sog'liqni saqlash muassasalarining ilg'or tajribasi asosida ruhiy kasalliklarga tashxis qo'yish va davolashning yangi tashkiliy shakllarini, zamonaviy vosita va usullarini, shuningdek, ruhiy kasallarni ijtimoiy-mehnat reabilitatsiyasini o'zlashtirish va amaliyotga joriy etish.

Shunday qilib, ruhiy kasalliklarga chalingan bemorlarning asosiy ijtimoiy-tibbiy muammolari:

- chegara holatlarni diagnostika qilishdagi qiyinchiliklar;
- ruhiy kasalliklarga chalingan bemorlarni davolashda tibbiy texnologiyalarning nomukammalligi;
- aholi orasida keng tarqalgan ruhiy kasalliklar;
- ruhiy kasallikdan yuqori darajadagi nogironlik;
- aholi keng qatlamlarining ijtimoiy dezadaptatsiyasi;
- bemorning shaxsiy muammolari (huquq layoqatining vaqtincha yo'qolishiga shaxsiy munosabat, kasallikning davolab bo'lmasligi haqidagi ma'lumotlarga munosabat);
- shaxslararo (oiladagi muammolar, uning a'zolari o'rtasidagi oiladagi munosabatlar va boshqalar);
- makrosotsial (nufuzli ishni yo'qotish, kasbni o'zgartirish, mehnat qobiliyatini yo'qotish va boshqalar).

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Артюнина Г. П. Основы социальной медицины: Учебное пособие для вузов. – М.: Академический проект, 2005.
2. Герасименко Н. Ф., Максимов Б. П. Полное собрание федеральных законов об охране здоровья граждан. Комментарии, основные понятия, подзаконные акты. – М.: Изд. дом «ГЭОТАРМЕД», 2001.
3. Здоровье и здравоохранение в условиях рыночной экономики/ Отв. ред. Л. С. Шилова, Л. В. Ясная. – М., 2000.
4. Кургузов В. Т. Социально-медицинские аспекты работы с населением групп риска. – М., 2000.
5. Лекции по технологии социальной работы. Часть II. – Москва, 1998.
6. Лисицын Ю. П. Общественное здоровье и здравоохранение: Учебник. – М., 2002.
7. Лучкевич В. С. Основы социальной медицины и управления здравоохранением: Учебное пособие. – СПб., 1997.
8. Мартыненко А. В. Теория медико-социальной работы: Учебное пособие. – М.: МГСА, 2002.